

BHAKTAPUR

AHOL ELVESZETT AZ IDŐ

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KUNDERMANN BALÁZS — KUNDERMANN.HU

A vörös téglából emelt, pár emeletes házak előtt asszonyok beszélgetnek. A közkútnál egy félmeztelen férfi a fejét szappanozza, miközben egy cserépáruval megrakott teherhordó érkezik a szomszédos térről a képbe. Szűk sikátorokra nyíló, díszesen faragott ajtók és tiszteletet parancsolóan égbe nyúló pagodák. Vöröses por és füstölőillat. Leszámítva a hirtelen jött változás nyomait, melyeket az elmúlt pár évtized aggatott a városra, a Bhaktapurba érkező idegent évszázadok óta ugyanez a látvány fogadja

A Himalája lábának hegyei által határolt Katmandu-völgyet három város tölti ki. Az egykor egymással rivalizáló nepáli királyságok mára átmenet nélküli épülethalmazzá nőttek össze, szinte alig lehet megvonni a határt Katmandu, Patan és Bhaktapur között. Bármelyikük óvárosában érdemes elveszni, mert mindenhol úgy érezzük, mintha évszázadokat léptünk volna vissza az időben. Ám, míg az első kettő esetében tűnékeny ez a látszat, addig Bhaktapur utcáin bolyongva sokkal valószínűbb a képzelt időutazás: itt nemcsak látja, de szagolja és tapintja is az ember a történelmet.

BARÁTSÁGOS ARCOK
mosolyognak ránk,
s pillanatok alatt megszűnik
a kulturális különbségekből
adódó távolság

Élő múzeum

Az egykoron Tibetet Indiával összekötő kereskedelmi útvonal mentén elterülő település a 16–18. században élte aranykorát. A virágzás idejéből maradt kézműves- és történelmi emlékek, valamint gazdag kulturális hagyományai megőrzésének érdekében a terület 1979 óta világörökségi védetség alatt áll. A kis falvakból várossá növő település százezres lakosságának java része a newari népcsoporthoz tartozik. Főként földműveléssel foglalkoznak, de az alacsony kapualjak mögött olyan hagyományos, ősi mesterségeket is űznek, mint a fazekasság, a fa- és kőfaragás vagy a fémművesség.

A város fő bevételi forrása azonban a turizmus. Az alig 15 kilométerre fekvő fővárosból, Katmanduból idelátogatók a múltban ragadt települést keresik, középkorba vezető kincsesládiként tekintenek rá – beletúrnak, kivesznek pár csillogó emléket, aztán távoznak. Pedig érdemes elhagyni az útikönyvek által kitaposott ösvényt, befordulni az első mellékutca, és egy helybelit követve elveszni a házak között. Élő múzeumba jutunk, ahol a belépő kifizetése után csak rajtunk múlik, milyen mélyen merülünk bele a mindennapokba.

Földön guggolva

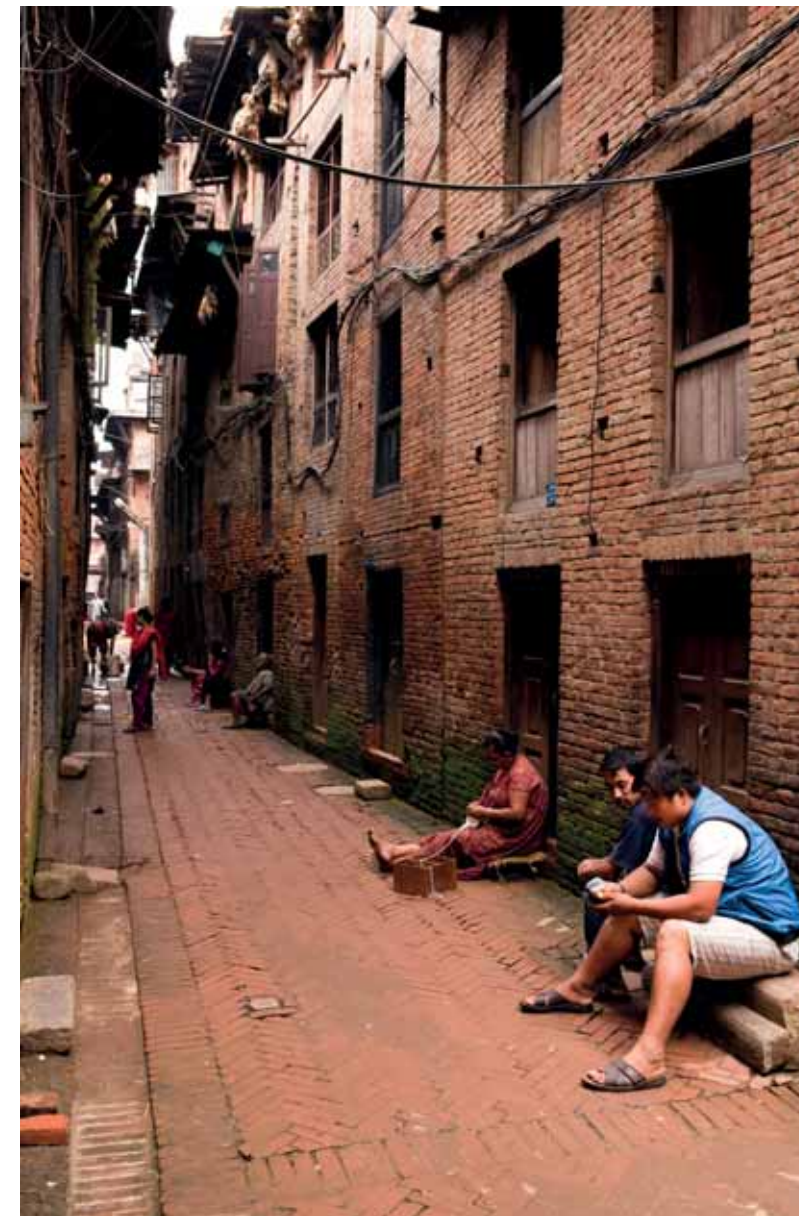
A labirintusszerű utcarendszerben elsőre nehéz kiigazodni: átjárók, rövidítések és lépcsők kötik össze a főbb ütőereket. A síkatorok hirtelen nyílnak terrekké, melyek végében ismét beszippant a házak közötti rés. Öt perc múlva eltévedünk.

Kis sztúpával határolt sarkon emberek csoportja mered a földön guggoló páros fölé, és átszellemülve figyelik, ahogy a szoboröntők dolgoznak. A nő talán még húsz sincs, egyik kezével a tüzet szítja, a másikkal gyűrtött fémdarabokat helyez az olvasztótégelybe. Arcára közöny ül, a rabszolgák ro-

botikus mozgásával teszi a dolgát, míg a férfi a körülállók csodálatától övezve éppen az öntőformát nyitja ki. A csillogó fémszobrocskák hagyományos technológiát követve készülnek: nedves homokba nyomva a sablont jön létre a negatív, amibe a forró fém a szorosan lezárt tető résén önti be az ember. Hűtés, kiemelés – és jöhet a következő menet. A friss szobrokra a nézelődők hamar meg is alkusz-
nak. Más helyi mesterek műhelyeiből kolompok, csengettyűk, finoman megformált ékszerek és kézzel kalapált edények kerülnek a környék piacaira.

A VÁROS MÉLYÉN

a legváratlanabb pillanatban csöppenünk bele annak mindennapjaiba. Csak arra nem emlékszünk, hogyan keveredtünk oda

LENDÜLET

A nehéz fakerekeket kezdi leváltani az egyenletesebben és tovább pörgethető teherautóabroncs

Keréken pörgetve

Túlélve a királyságok korának hanyatlását, a cseréparu a mai napig a város egyik fő kézművesterméke. A környékbeli finom, fekete agyagból különböző formájú és rendeltetésű edények készülnek, amiket aztán a Fazekasok terén szárítanak ki. Ügyes lábú asszonyok lépegetnek a szimmetrikus rendbe rakott portékák között, és begyakorolt mozdulattal forgatják, hogy minden oldalról egyenletesen érje azokat a nap. A tér

hátsó felében nagy kupac nedves agyag mellett kuporog a mester. Egy bot segítségével a megfelelő sebességre pörgeti fel a malomkerék-méretű korongot, majd egy tömbmasszát dob a közepére, és ügyesen formázza. Mind tökéletes, legyen szó bár joghurtosedényről, malacperselyhez hasonlatos cserébankról, gabona tárolására alkalmas korsóról vagy akár parányi olajlámpásról. Kezében van az apáról fi-

úra öröklődő szakma. Két-három napi téren száradás után jön az égetés. Néha egyszerűen csak rizsszalma-bálákból ideiglenesen összerakott égetőkben, máskor az erre kialakított állandó kemencékben éri el a kívánt szilárdságot az áru. Végül kordékkal és háti hordókon szállítják el őket, helyet adva a következő adagnak, mert a tér sohasem ürül ki, csupán a cserepek rajzolta térbeli alakzat változik...

Rizshozamot figyelve

A falba süllyesztett szentélyekkel határolt, kis utcák egyre mélyebbre szippantanak. A csomópontokban tetővel fedett, fával borított félszobányi fülkék állnak. Itt gyűlnek össze a helyi férfiak, hogy megvitassák ügyes-bajos dolgaikat, vagy társasjátékkal üssék agyon a szabadon folyó időt. Az egyik ilyen előtt kisebb csoport nyomtatott papírokat tanulmányoz. Rizstermelők, mint az itt élők többsége is. A várost körülvevő teraszokon termesztik a mindennapi táplálkozás alapjául szolgáló növényt. Éppen a kormánynak fogalmaznak panaszos levelet, mert – mint kiderült – az előző évben rossz típusú kínai rizst vásároltak, és alig kelt ki belőle valami. Oda a befektetett munka és az összes pénzük. Elkeseredettek és kártérítést követelnek.

Többségük – jelezvén hovatartozásukat – topit, azaz hagyományos newari fejfedőt hord. A férfiak különleges ismertetőjele a mindennapi viselet részeként hordott, sapka alá dugott friss virág. Ez a kereskedelemmel és földműveléssel foglalkozó népcsoport adja a völgy lakosságának

BHADGAON

– azaz szó szerinti fordításban Rizsfalva néven is emlegetik a települést.

Nem véletlenül, hiszen rengeteg rizsteraszt művelnek a város határában

majd' felét, Bhaktapur java részét. Eredetük a múltba vész: Katmandu völgye mindig is a kultúrák olvasztótégelye volt, őseik a Hinduszáni-félsziget és a Tibeti-fennsík irányából érkező népek keveredéséből születtek. Bár az ország összlakosságának csupán 6 százalékát teszik ki, üzleti és politikai körökben jelentős befolyással rendelkeznek, saját nyelvet beszélnek, írásos emlékeik pedig két és fél ezer évesek.

Iskolapadban ülve

A főtér tözsomszédtségében egyenruhás gyerekek kergetőznek. Fehér ing, kék nadrág vagy szoknya és nyakkendő, amihez maszatos ábrázat és elevenség társul. Több iskolának ide nyílik a kapuja. A bal oldali ablakából integetnek, hogy menjünk be. A legkisebbek járnak ide. Összesen alig ötvenen, bölcsődések, ovisok és alsósok vegyesen. Harmincnek kinéző igazgató vezet végig az iskolán. Komor hangulatú, de a szerény lehetőségekhez mérten plakátokkal gazdagon dekorált osztálytermekben ül az aprónép. A csoportok létszáma alig fél tucat. Mosolyognak, miközben a magyarázó tanárra fi-

gyelnek. A pár évesek az angol üdvözlést gyakorolják. Meg rohangálnak. Az óvodások az angol ábécé betűit ismétlik a tanító után, a szomszédban pedig üdítőskupakokat tologatva tanulnak számolni az elsősök. Természetesen angolul.

A továbbtanulás az egyetlen kitörési lehetőség a múltból, ahhoz pedig hatékony nyelvtudásra van szükség. Mivel ebbe az iskolába a legszegényebb családok gyermekei járnak, nekik különösen fontos a tanulás biztosította felemelkedés. (Vagy annak a reménye, hiszen a fizetős közép- vagy főiskolai helyeket már csak kevés család tudja finanszírozni. A többiek

A CIKK MEGJELÉNÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

TISZTELET ÉS FEGYELEM

– hiszen az egyenruhába bújtatott gyerekek tudják,
csakis az iskolába járás emelheti ki őket a múltból

maradnak itt, és beletanulnak nagyapáik szakmájába. Az iskolában felszedett tudást pedig megpróbálják a turizmus valamely területén kamatoztatni.)

Kalauzolnak, árulnak, ismerkednek. Természetesen, mert ezt hozzák az alma materből. Valahányszor leül az ember egy nagyobb placcon, iskolások gyűlnek köré, s bátortalanul, egymást előretolva teszik fel a tanórán begyakorolt kérdéseket: „Honnan jöttél, hogy hívnak, mi a kedvenc csapatod?” A közös bemutatkozások pedig általában nevetéssel végződnek, mert nem értik, hogyan hívhatják egy Nyugatról érkező vendég országát „éhes”-nek...

Királyok árnyékában

A völgy keleti felén fekvő Bhaktapurt kisbusszal érdemes megközelíteni. Így – miközben a tömeg az ember arcát szó szerint nekipréseli az iránytaxiként működő jármű ablakának – jut idő ráhangolódni az időutazásra. Az utak épülnek, de soha el nem készülnek, az árokparton kecskék, egy tető alatt pedig aszott vénemberek hűsölnek, és percről percre kitárgyalják az utcán történeteket.

A parkolóból lépcsősor vezet fel a főtérre. Bár a város fénye rég megkopott, még mindig könnyű beleképzelni a földön guggoló, dolgozó emberek mellé a messziről jött kereskedők forgatagát és a nagy udvartartással járó pompát.

Bhaktapur virágzásának csúcsát a 17. században, a Malla királyok uralkodása alatt érte el. Mint abban a korban dívott, a város és a szomszédos két királyság trónján három testvér ült, akik egymással versengve próbálták szebbé varázsolni házuk táját. E rivalizálás emlékei mind itt, mind Patanban és Katmanduban fellelhetőek. A legügyesebb mestereket igyekeztek megnyerni, hogy felépíttessék azt,

ami a másoknak már megvolt: a király szobrát a főtér közepére, a nagyharangot, amivel az alattvalókat hívták gyűlésre, az aranyablakos és -ajtós palotát, valamint a luxusfürdőt – az uralkodónak és a főhíveinek is.

Aztán a 19. században a kereskedelmi útvonal áthelyeződésével a település hanyatlásnak indult. Amikor a Lhasából induló, Tibetet átszelő új, kínai főút is elkerülte a várost, az minden gazdasági befolyását elvesztve rogyott térdre. A királyok kora rég leűnt, a kultúrát támogatók is kihátráltak – így lett Bhaktapur az 1970-es évekre Nepál egyik legszegényebb városa. Csupán árnyéka volt önmagának, amikor a német kormány évtizedes támogatásának köszönhetően ismét sikerült életet lehelni a múltba.

ÜNNEPRE ÖLTÖZVE

A főtér egyik temploma előtt anya és féléves gyermeke jeles ceremóniára készül: a kicsi most kap életében először rizst

VILLÁMHÁRÍTÓK

Évszázadok óta vonzzák a városlakók figyelmét, és keltik fel a látogatók érdeklődését, pedig nem is ilyen célzattal készültek a faragványok

Huncutul faragott pagodák

A királyi rezidenciával szembeni legfőbb teret – ahogy a másik két völgybéli városban – itt is Durbar, azaz Palota térnek hívják. A filmdíszletbe illő placcot a helybeliek a mindennapok természetességével lakják be. Egyenruhás középiskolások ülnek a kopott lépcsősoron, és míg a turisták fotóállvánnyal felszerelve dokumentálnak, a Fazekasok tere felől egy agyagedényekkel megrakott férfi sétál be a képbe. At az 55 ablakos palota előtt. Azt mesélik, a város legjelentősebb uralkodója, Bhupatindra Malla minden születésnapjára vágattatott rá egyet. A díszesen faragott keretek közül pont rálátni Siva soktettős templomára, melynek ajtajában egy mezítlábás férfi a semmibe bámulva dohányszagot szagol.

A pagoda alakú épület alsó szoknyáját a Kámaszútrába illő ábrázolások díszítik. A völgyben az ilyen erotikus motívumok megszokottnak mondhatók, ám egynémely ábrázolás még a modern korok emberét is meglepheti. (Nem is beszélve a cseppnyi humorról, amit az éppen haját mosó és egyben urát örömben részesítő hölgy megalkotásával csempészett a művész az évszázados épület részleteibe.) Ezek a faragványok elsősorban nem tanító célzattal születtek. Úgy tartják, a villámlás hindu istennője nagyon szégyenlős szűz, aki közelébe sem merészkedik az ilyen alkotásokkal telefaragott épületeknek. A régi korok emberei villámhárító híján így próbálták felvértetni templomaikat a természet erejével szemben.

Bizonytalan aljzaton

1934. január 15-én Nepál a történelmének legnagyobb földrengését élte át. Bár epicentruma a déli határvidéken volt, Bhaktapurra is lesújtott: 2000 ház dőlt össze, ugyanennyi komolyan megsérült, és legalább ezren vesztették életüket. A díszesen faragott pagodatornyokkal teli Durbar teret a rengés szinte a földdel tette egyenlővé. Az újjáépítés éveken át zajlott, s bár számos középkori emlék örökre elpusztult, sokat mégis sikerült nemzetközi, főleg német és amerikai segítséggel megmenteni.

Az utcákat járva azonban a mai napig találunk olyan lakóházakat, melyek már 80 éve megrongyolva állnak, talán éppen a következő nagy mozgásra várva. Számítások szerint 75 évente rázza meg a 34-eshez mérhető, 8,0-s erősségű rengés a környéket. A völgyben elterjedt építkezési szokások és a gyatra minőségű épületek miatt a következő nagy rengés akár százezernél is több áldozatot szedhet! A világ erősen szeizmikus zónáiban lévő nagyvárosok közül a Katmandu-völgyben fekvők a legtörékenyebbek közé tartoznak. A Bhaktapurban lakó egyszerű emberek erről talán nem is tudnak. (Vagy nem vesznek róla tudomást.) Élik mindennapjaikat, ahogy azt apáik és nagyapáik is tették, követve a hagyományokat, és elfogadva azt, amit a jövő hoz. ☺